

УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы прарэктар

УА “Беларускі дзяржаўны
універсітэт культуры і мастацтваў”

_____ Ю.П. Бондар

“ ____ ” _____ 2010 г.

Рэгістрацыйны № ВД-_____ /баз.

ГУРТАВЫЯ СПЕВЫ

Вучэбная праграма па спецыяльнасці 1-18 01 01

Народная творчасць (па напрамках)

спецыялізацыі 1-18 01 01-01 02

Харавая музыка народная

Мінск 2010

Складальнік

І.М.Грамовіч, дацэнт кафедры беларускай народнапесеннай творчасці УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

Рэцэнзенты:

А.І.Смагін, прафесар кафедры культуралогіі ПУА “Інстытут сучасных ведаў імя А.М. Шырокава”, доктар мастацтвазнаўства, прафесар;

А.В.Пякуцька, прафесар кафедры харавога і вакальнага мастацтва УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат педагагічных навук, прафесар

Рэкамендавана да зацвярджэння:

кафедрай беларускай народнапесеннай творчасці УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 2 ад 23.09.2009 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 2 ад 10.11.2009 г.)

Адказы за рэдакцыю В.М.Сакалова

Адказы за выпуск І.М.Грамовіч

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Дысцыпліна “Гуртавыя спевы” займае важнае месца ў падрыхтоўцы кіраўнікоў фальклорных калектываў. Гэта адна з галоўных прафілюючых дысцыплін, засваенне якой дапамагае падрыхтаваць высокаадукаванага спецыяліста.

Мэта вучэбнай дысцыпліны “Гуртавыя спевы” – даць будучаму спецыялісту неабходныя веды па засваенні традыцыйнай і акадэмічнай манер народных гуртавых спеваў, па авалоданні навыкамі і ўменнямі інтэрпрэтацыі народнай песні і музычна-харэаграфічных твораў у гурце. Эфектыўнасць выкладання дысцыпліны ажыццяўляецца ва ўзаемадзеянні з такімі дысцыплінамі, як “Дырыжыванне”, “Пастаноўка голасу”, “Хоразнаўства”, “Аранжыроўка”, “Расшыфроўка беларускіх народных песень”, “Выканальніцкае майстэрства”, “Танец у народным хоры”.

Задачы курса:

- авалоданне практычнымі навыкамі і ўменнямі спеваў у гурце;
- засваенне практычных навыкаў і ведаў спеваў з рухамі ў павольных і рухомах карагодах, падтанцоўках, абрадавых дзеяннях;
- фарміраванне і развіццё навыкаў і ўменняў выразных сцэнічных паводзін і актёрскага майстэрства;
- авалоданне манерай народных спеваў і спецыфічнымі прыёмамі традыцыйнага гуказадабывання ва ўмовах ансамблевай узгодненасці;
- знаёмства з песеннымі стылямі рэгіёнаў Беларусі;
- авалоданне метадыкай работы з фальклорным гуртам у працэсе практычнай работы з вучэбным калектывам;
- вывучэнне сучаснага рэпертуару для фальклорных калектываў і магчымасцей яго падбору.

Выпускнік павінен *ведаць*:

- метадыку і спецыфіку працы ў гурце;
- асаблівасці і выразныя мастацкія магчымасці спеваў у гурце;
- спосабы дасягнення якаснага гучання народнай песні;
- асноўныя кірункі засваення прыёмаў гуртавога народна-песеннага выканальніцтва;
- выканальніцкія стылі Беларусі;

умець:

- працаваць з партытурай, прызначанай для гуртавога выканання;
- свабодна ўжываць народнапесенныя выканальніцкія стылі Беларусі;
- аналізаваць і інтэрпрэтаваць нотны тэкст;
- раскрываць выразныя магчымасці музыкальных твораў;
- прафесійна ўзнаўляць народную песню.

Заняткі па гуртавых спевах павінны прывіваць павагу і любоў да народнапесенных традыцый, самабытнасці выканання, забяспечваць пастаянны творчы рост студэнтаў, будучых спецыялістаў-хормайстраў, развіваць навыкі практычнай работы з гуртам.

Практычная дзейнасць дысцыпліны “Гуртавыя спевы” павінна спалучаць фальклорны тып выканання (спевы з адначасовым харэаграфічным дзеяннем) з выканальніцтвам сучаснага канцэртнага плана (тыпу дзяржаўных прафесійных калектываў).

Асноўная форма навучання пры авалоданні дысцыплінай – практычныя заняткі. Заняткі па гуртавых спегах маюць дакладную зместавую накіраванасць як для студэнтаў, так і для выкладчыка. Якасць гучання і выканальніцкая культура ўдасканалюцца ў выніку сістэматычнай рэпетыцыйнай і канцэртнай дзейнасці. У працэсе самастойнай працы студэнт падбірае рэпертуар, вывучае партытуру, распрацоўвае сцэнарый будучай экзаменацыйнай праграмы.

Улічваючы тое, што “Гуртавыя спевы” прафілюючая дысцыпліна, вывучэнне адбываецца на працягу пяці гадоў навучання і складае 600 гадзін, з іх 340 аўдыторных практычных заняткаў. Пасля кожнага семестра студэнты здаюць экзамены ці залікі.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

Раздзелы і тэмы	Аўдыторныя (практычныя) заняткі, колькасць гадзін
Р а з д з е л 1. Мастацкая культура і тэхніка гуртавога выканання	
Тэма 1. Тэхніка спеваў у гурце (гукаўтварэнне, гукавядзенне, песеннае дыханне, дыкцыя)	24
Тэма 2. Ансамбль і строй	20
Тэма 3. Музычна-паэтычны вобраз у спевах з музычным суправаджэннем	22
Тэма 4. Музычна-паэтычны вобраз у спевах без суправаджэння	20
Р а з д з е л 2. Аўтэнтычная манера народнага гуртавога выканальніцтва	
Тэма 5. Аўтэнтычная народная манера спеваў	26
Тэма 6. Рэгіянальныя песенныя традыцыі і асаблівасці іх засваення	16
Тэма 7. Імпровізацыя у фальклорным гурце	22
Р а з д з е л 3. Сцэнічная манера народнапесеннага выканальніцтва	
Тэма 8. Сцэнічная народная манера спеваў	22
Тэма 9. Шматгалосыя апрацоўкі беларускіх народных песень	30
Тэма 10. Авалоданне асновамі спеваў з рухамі	20
Р а з д з е л 4. Развіццё практычных навыкаў народнай манеры спеваў і песенна-танцавальных традыцый	
Тэма 11. Удасканаленне навыкаў народнай манеры спеваў	20
Тэма 12. Мастацка выразныя сродкі (тэмп, дынаміка, нюансы, фразіроўка)	25
Тэма 13. Каардынацыя спеваў у гурце з адначасовым выкананнем рухаў, падтанцовак і элементаў народнай харэаграфіі	15
Р а з д з е л 5. Сцэнічнае вырашэнне песенна-танцавальнай кампазіцыі ці абрадавага дзеяння	
Тэма 14. Распрацоўка сцэнічнай пастаноўкі экзаменацыйнай праграмы	10
Тэма 15. Харэаграфічная пастаноўка песенна-танцавальнага дзеяння	28
Усяго...	340

ЗМЕСТ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Р а з д з е л 1. Мастацкая культура і тэхніка гуртавога выканання

*Тэма 1. Тэхніка спеваў у гурце (гукаўтварэнне, гукава-
дзенне, песеннае дыханне, дыкцыя)*

Засваенне і развіццё вакальна-тэхнічных і мастацкіх навыкаў і ўменняў на матэрыяле песенна-танцавальнай традыцыі, апрацовак беларускіх народных песень.

Авалоданне тэхнікай танцавальных і гульнявых рухаў. Выпрацоўванне навыкаў чыстага інтанавання за кошт рытмічна апорных гукаў і эмацыянальна-вобразнага зместу твора.

Уменне трымаць стройнае і дакладнае гучанне ансамбля ў складаных умовах песенна-танцавальных дзеянняў, а таксама ў творах без рухаў. Захоўваць правільнае, "на апоры" дыханне, звязанае з тэмпам выконваемага твора і знаходжаннем правільнай песеннай пазіцыі пры гукаўтварэнні. Умець карыстацца галаўным, грудным і змешаным тыпамі гучання. Працаваць над дакладнай дыкцыяй для перадачы тэксту песні. Умець каардынаваць унутраныя эмацыянальныя перажыванні са знешнімі (мімікай, выразнасцю рухаў і інш.).

Тэма 2. Ансамбль і строй

Фарміраванне чыстай інтанацыі. Развіццё меладычнага і гарманічнага слыху. Ужыванне спецыяльных практыкаванняў для авалодання майстэрствам чыстага інтанавання ў спевах. Спевы народных песень у аднагалосым і шматгалосым выкананні. Знаёмства з рознымі відамі і тыпамі ансамбляў.

Тэма 3. Музыка-паэтычны вобраз у спевах з музычным суправаджэннем

Асноўныя прынцыпы творчага падыходу да стварэння мастацкага вобраза ў песне з музычным суправаджэннем. Авалоданне акцёрскім майстэрствам для раскрыцця паэтычнага тэксту беларускай народнай песні. Праца над танцавальнымі

рухамі і сцэнічнай пластыкай. Ужыванне музычна-выразных сродкаў: дынамічных адценняў, нюансаў і інш.

Тэма 4. Музычна-паэтычны вобраз у спевах без суправаджэння

Ужыванне асноўных прынцыпаў творчага падыходу да стварэння мастацкага вобраза ў песне без музычнага суправаджэння. Праца над фразіроўкай, лагічнымі націскамі, дыкцыяй. Спалучэнне вакальна-тэхнічных навыкаў і акцёрскага майстэрства для раскрыцця мастацкага вобраза ў песнях без суправаджэння. Праца над сцэнічнай пластыкай рухаў і мімікай для раскрыцця паэтычнага сэнсу народнай песні.

Р а з д з е л 2. Аўтэнтычная манера народнага гуртавога выканальніцтва

Тэма 5. Аўтэнтычная народная манера спеваў

Знаёмства з аўтэнтычнай народнай манерай спеваў. Ужыванне спецыяльных практыкаванняў для выпрацоўкі правільнага гукаўтварэння. Набыццё навыкаў і ўменняў спеваў аўтэнтычнага фальклору з захаваннем рэгіянальнай манеры выканання. Праслухоўванне фальклорна-этнаграфічнага матэрыялу з мэтай яго засваення і ўзнаўлення.

Тэма 6. Рэгіянальныя песенныя традыцыі і асаблівасці іх засваення

Авалоданне на матэрыяле мясцовай песеннай традыцыі фальклорнай манерай выканання. Выкарыстанне асаблівасцей пеўчай культуры, вытворнай ад інтанацыйнага культурнага ладу сялянскай мовы. Ужыванне дыялектных асаблівасцей мовы (рэдукаванне галосных гукаў у спевах). Вывучэнне характэрных тыпаў шматгалосся: унісонна-гетэрафоннага, з “падводкай”, з “пералівамі”, з элементамі бурдону, антыфаніі і інш.

Праца над прыёмамі традыцыйнага народнага гуртавога выканальніцтва – народнымі мелізмамі (фаршлагі, глісанда, скіды, слізганні, закідванне голасу ўгару, гуканні, агласоўка

зычных і інш.). Авалоданне мастацтвам спеваў без суправаджэння ў аўтэнтычнай манеры.

Тэма 7. Імправізацыя у фальклорным гурце

Асновы імправізацыі. Уменне выкарыстоўваць варыянтнасць у незафіксаванай паслядоўнасці строф этнаграфічнага шматгалосся. Праца над авалоданнем складанымі навыкамі імправізацыі. Пабудова на аснове вывучаемых песенных традыцый варыянтаў ніжняга, сярэдняга і верхняга голасу.

Р а з д з е л 3. Сцэнічная манера народнапесеннага выканальніцтва

Тэма 8. Сцэнічная народная манера спеваў

Асноўныя кірункі працы ў засваенні сцэнічнай манеры спеваў. Працяг работы над удасканаленнем тэхнікі спеваў у гурце (гукаўтварэнне, гукавядзенне, дыханне, дыкцыя). Авалоданне на матэрыяле беларускіх народных песень сцэнічнай манерай народных спеваў. Спевы прыкрытым і паўпрыкрытым, акругленым гукам. Выпрацоўка адзінай манеры гуртавога выканання. Праца над свабоднай артыкуляцыяй і дакладнай дыкцыяй. Літаратурнае вымаўленне тэксту народнай песні. Спевы з рознымі відамі суправаджэння (аркестравае, фанаграма –1). Гуртавое выкананне без суправаджэння.

Тэма 9. Шматгалосся апрацоўкі беларускіх народных песень

Праца над майстэрствам спеваў розных відаў шматгалосся, характэрных для стылізаванага народнапесеннага выканальніцтва: гамафонна-гарманічнага, гамафонна-гарманічнага з элементамі поліфаніі, ладава-гарманічнага і інш. Праца над дакладнай інтанацыяй, харавым строем, ансамблем.

Тэма 10. Авалоданне асновамі спеваў з рухамі

Знаёмства з асноўнымі элементамі народнай харэаграфіі. Авалоданне навыкамі і ўменнямі выкарыстання танцаваль-

ных рухаў у фальклорным гурце. Бытавы і сцэнічны танец. Работа над танцавальнымі элементамі “Полькі”, “Мазуркі”, ”Лявоніхі”, “Карагода” і інш., простымі і складанымі шагамі, сцэнічнай пластыкай рук, мімікай. Спалучэнне танцавальных рухаў у народнай песне.

Р а з д з е л 4. Развіццё практычных навыкаў народнай манеры спеваў і песенна-танцавальных традыцый

Тэма 11. Удасканаленне навыкаў народнай манеры спеваў

Замацаванне і развіццё навыкаў і ўменняў, набытых раней, на новым матэрыяле песенна-танцавальнай традыцыі, апрацовак беларускіх народных песень. Спевы ў гурце больш складаных партытур з авалоданнем адзінай манеры гукаўтварэння. Праца над вакальнай тэхнікай складаных харавых твораў.

Тэма 12. Мастацка выразныя сродкі (тэмп, дынаміка, нюансы, фразіроўка)

Ужыванне мастацка выразных сродкаў з мэтай мастацка-вобразнага вырашэння музычна-песеннага матэрыялу. Праца над дынамічнымі адценнямі, нюансамі, фразіроўкай, тэмпам.

Тэма 13. Каардынацыя спеваў у гурце з адначасовым выкананнем рухаў, падтанцовак, элементаў народнай харэаграфіі

Знаёмства з больш складанымі элементамі народнай харэаграфіі: складанымі крокамі, драбушкамі, паваротамі і інш. Прыёмы выкарыстання народнай харэаграфіі і пластыкі ў пастаноўцы лірычнай народнай песні. Знаёмства з гульнявымі элементамі ў пастаноўцы абрадавага дзеяння.

Р а з д з е л 5. Сцэнічнае вырашэнне песенна-танцавальнай кампазіцыі ці абрадавага дзеяння

Тэма 14. Распрацоўка сцэнічнай пастаноўкі экзаменацыйнай праграмы

Прадстаўленне плана праграмы на аснове песенна-харэаграфічных нумароў ці інтэрпрэтацыі абрадавага дзеяння з улікам захавання народнапесеннай традыцыі.

Складанне канцэртнай праграмы. Работа над фарміраваннем рэпертуару.

Авалоданне навыкамі падбору рэпертуару. Развучванне песеннага матэрыялу. Творчы падыход у падборы рэпертуару.

Тэма 15. Харэаграфічная пастаноўка песенна-танцавальнага дзеяння

Работа над сцэнічным вырашэннем прапанаванага абрадавага дзеяння ці канцэртнай праграмы. Сцэнарная распрацоўка рэжысёрскага плана. Агульная рэжысура канцэртна-экзаменацыйнай праграмы. Тэатралізацыя дзеяння. Падрыхтоўка да дзяржаўнага экзамену: разгорнутая песенна-танцавальная кампазіцыя ці абрадавае дзеянне з рознымі формамі суправаджэння.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. *Варфаламеева, Т.Б.* Песні беларускага Панямоння / Т.Б.Варфаламеева. – Мн.: Бел. навука, 1980. – 220 с.
2. *Веснавыя* песні / рэд. К.П.Кабашнікаў. – Мн.: Навука і тэхніка, 1979. – 608 с.
3. *Вянок* беларускіх народных песень / зап. У.Раговіча. – Мн.: Навука і тэхніка, 1988. – 432 с.
4. *Вяселле*: абрад / уклад. К.А.Цвірка. – Мн.: Бел. навука. – 2004. – 683 с.
5. *Жартоўныя* песні / рэд. А.С.Фядосік. – Мн.: Навука і тэхніка, 1974. – 340 с.
6. *Жніўныя* песні / рэд. А.С.Фядосік. – Мн.: Навука і тэхніка, 1974. – 348 с.
7. *Мажэйка, З.Я.* Песні Беларускага Паазер'я / З.Я.Мажэйка. – Мн.: Навука і тэхніка, 1981. – 493 с.
8. *Мажэйка, З.Я.* Песні Беларускага Падняпроўя / З.Я.Мажэйка, Т.Б.Варфаламеева. – Мн.: Бел. навука, 1999. – 276 с.
9. *Можейко, З.Я.* Песни Белорусского Полесья / З.Я.Можейко. – М.: Сов. композитор, 1983. – Вып. 1. – 184 с.
10. *Можейко, З.Я.* Песни Белорусского Полесья / З.Я.Можейко. – М.: Сов. композитор, 1984. – Вып. 2. – 181 с.
11. *Песні* Беласточчыны / уклад. А.С.Фядосік – Мн.: Бел. навука, 1997. – 237 с.
12. *Раговіч, У.І.* Песенны фальклор Палесся. Песні святочнага календара / У.І.Раговіч. – Мн.: Чатыры чвэрці, 2001. – Т. 1. – 526 с.
13. *Традыцыйная* мастацкая культура беларусаў: у 6 т. / укл. Варфаламеева Т.Б. – Мн.: Бел. навука, 2001. – Т. 1. Магілёўскае Падняпроўе. – 797 с.

Вучэбна-метадычная

1. *Калугина, Н.В.* Методика работы с русским народным хором: учеб. для муз. вузов / Н.В.Калугина. – М.: Музыка, 1977. – 255 с.
2. *Мальшева, Н.М.* О пении / Н.М.Мальшева. – М.: Сов. композитор, 1988. – 135 с.

3. Мешко, Н.К. Искусство народного пения: практическое руководство и методика обучения искусству народного пения / Н.К.Мешко. – М.: ЛУЧ, 2000. – 80 с.

4. Руднева, А.В. Русский народный хор и работа с ним / А.В.Руднева. – М.: Сов. Россия, 1974. – 88 с.

5. Савельева, В.П. Проблемы вокального обучения руководителей народных хоров / В.П.Савельева // Вопросы хорового образования: сб. тр. / М-во культуры РСФСР, Гос. муз.-пед. ин-т. – М., 1985. – Вып. 77. – 120 с.

6. Шамина, Л.В. Работа с самодеятельным хоровым коллективом / Л.В.Шамина. – М.: Музыка, 1983. – 175 с.

Дадатковая

1. Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры. Мінская вобласць / уклад. В.Д.Ліцвінка, Г.Д.Кутырова. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 250 с.

2. Беларускі фальклор у сучасных запісах. Традыцыйныя жанры. Гомельская вобласць / уклад. В.А.Захарава, Р.М.Кавалёва, В.Д.Ліцвінка. – Мн.: Універсітэцкае, 1989. – 384 с.

3. Варфаломеева, Т.Б. Северобелорусская свадьба / Т.Б.Варфаломеева. – Мн.: Наука и техника, 1988. – 154 с.

4. Гульні, забавы, ігрышчы / уклад. А.Ю.Лозка. – Мн.: Бел. навука. 2003. – 535 с.

5. Елатов, В.И. Песни восточнославянской общности / В.И.Елатов. – Мн.: Наука и техника, 1977. – 245 с.

6. Чурко, Ю.М. Белорусский хореографический фольклор / Ю.М.Чурко. – Мн.: Вышэйш. шк., 1990. – 413 с.

Вучэбнае выданне

ГУРТАВЫЯ СПЕВЫ

**Вучэбная праграма па спецыяльнасці 1-18 01 01
Народная творчасць (па напрамках)
спецыялізацыі 1-18 01 01-01 02
Харавая музыка народная**

Рэдактар В.М.Сакалова
Тэхнічны рэдактар А.У.Гіцкая

Падпісана ў друк 2010 г. Фармат 60x84 ¹/₁₆.
Папера пісчая № 2. Ум. друк. арк. 0,7. Ул.-выд. арк.0,4.
Тыраж экз. Заказ .

УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.
220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17.
Ліцэнзія № 02330/0131818 ад 2.06.2006 г.

Надрукавана на рызографе
УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”.
220007, г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17.